

به نام خدای مهربان

حقوق بین الملل به زبان ساده

نظام سازمان ملل متحد در تئوری و عمل

مطالعه‌ی ساختار، صلاحیت و وظایف
ارکان اصلی سازمان ملل متحد
با تأکید بر منشور ملل متحد

UNITED NATIONS NATIONS U

| دکتر محمد مهدی سیدناصری |
| مدرس دانشگاه |

کتاب‌های منم
واحد حقوق و روابط بین‌الملل
مؤسسه‌ی نشر و تحقیقات ذکر

دفتر و فروشگاه مرکزی:

تهران، خ انقلاب، خ فلسطین جنوبی، خ محتشم، شماره‌ی ۲۰، طبقه‌ی همکف، واحد ۲
تلفن: ۶۶۴۱۰۵۴۱ (۵ خط) • تلفکس: ۶۶۴۸۲۶۳ • کدپستی: ۱۳۱۵۸۴۴۵۴۷
اینستاگرام: ghasedakbooks • تلگرام: @ghasedakbooks • فروشگاه آنلاین: www.ghasedakbooks.ir

نظام سازمان ملل متحد در تئوری و عمل

دکتر محمدمهدی سیدناصری (مدرس دانشگاه)

مدیر هنری: حسین نیلچیان

اجرای جلد: فریدون حقیقی

صفحه‌آرایی: کارگاه گرافیک قاصدک

زیر نظر شورای بررسی

لیتوگرافی: گلپا • کد: ۴۰۰/۱۰۲۳

چاپ دوم: ۱۴۰۱ • تیراژ: ۱۰۰۰ جلد

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۲۳۷-۱۷۴-۶

کلیه‌ی حقوق چاپ و نشر انحصاراً برای

مؤسسه‌ی نشر و تحقیقات ذکر محفوظ است.

قیمت: ۸۵۰۰۰ تومان

سرشناسه: سیدناصری، محمدمهدی، ۱۳۷۰-

عنوان و نام پدیدآور: نظام سازمان ملل متحد در تئوری و عمل / محمدمهدی سیدناصری.

مشخصات نشر: تهران: مؤسسه نشر و تحقیقات ذکر.

مشخصات ظاهری: ۳۱۲ ص: ۲۱/۵×۱۴/۵ س.م.

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۲۳۷-۱۷۴-۶

وضعیت فهرست نویسی: فیا

یادداشت: کتابنامه: ص. ۳۰۷ - ۳۱۲.

موضوع: سازمان ملل متحد United Nations

موضوع: سازمان ملل متحد. منشور United Nations. Charter

موضوع: دیوان بین‌المللی دادگستری International Court of Justice

رده بندی کنگره: ۴۹۳۴

رده بندی دیویی: ۳۴۱/۲۳۲

شماره کتابشناسی ملی: ۷۵۸۱۲۳۵

Paper from well managed forests
and controlled sources

کاغذ این کتاب از جنگل‌ها و منابع
کاملاً مدیریت شده تهیه شده است.

فهرست مطالب

۷	مقدمه
۱۱	نکته مهم و اساسی درباره سازمان ملل متحد
۱۴	عملکرد ارکان اصلی سازمان ملل متحد چگونه است؟
۱۴	گفتار اول: جایگاه حقوقی و سیاسی مجمع عمومی چگونه است؟
۱۷	انواع صلاحیت‌های مجمع عمومی چیست؟
۲۳	عملکرد مجمع عمومی سازمان ملل متحد چگونه است؟
۲۴	گفتار دوم: ماهیت و جایگاه شورای امنیت چگونه است؟
۲۵	ساختار شورای امنیت سازمان ملل متحد چگونه است؟
۲۶	انواع صلاحیت‌های شورای امنیت سازمان ملل را نام ببرید؟
۳۲	رابطه شورای امنیت و حقوق بشر چگونه است؟
۳۵	تبعات حقوقی تصمیمات شورای امنیت چیست؟
۳۶	نقش شورای امنیت در حفظ صلح و امنیت جهانی چیست؟
۴۰	گفتار سوم: ماهیت شورای اقتصادی و اجتماعی سازمان ملل چگونه است؟
۴۰	ترکیب اکوسوک چگونه است؟
۴۲	ساختار اکوسوک چگونه است؟
۴۲	برگزاری جلسات اکوسوک به چه صورت است؟

- ۴۳..... وظایف و اختیارات، شورای اقتصادی و اجتماعی چگونه است؟
- ۴۴..... روش تصمیم‌گیری و مصوبات اکوسوک چگونه است؟
- ۴۷..... گفتار چهارم: ماهیت دیوان بین‌المللی دادگستری چگونه است؟
- ۴۹..... سازمان قضایی دیوان بین‌المللی دادگستری چیست؟
- ۵۰..... انتخاب قضاات چگونه است؟
- ۵۱..... روش‌های انتخاب به چه صورت می‌باشد؟
- آیین انتخابات قضاات در مجمع عمومی سازمان ملل متحد چگونه است؟
- ۵۲.....
- آیین انتخاب قضاات در شورای امنیت چگونه است؟
- ۵۵.....
- آیا قضاات دیوان مستقل هستند؟
- ۵۷.....
- آیا قضاات غیرقابل عزل، انتقال، تغییر و تبدیل هستند؟
- ۵۸.....
- نقش و وظایف اتفافی و فوق‌العاده چیست؟
- ۶۰.....
- آیا احکام دیوان از ضمانت اجرا دارد؟
- ۶۶.....
- مقدمات صلاحیت دیوان بین‌المللی دادگستری چیست؟
- ۶۷.....
- صلاحیت دادگاه‌ها در حقوق بین‌الملل چگونه می‌باشد؟
- ۶۸.....
- مبنای صلاحیت دیوان بین‌المللی دادگستری چیست؟
- ۷۳.....
- گفتار پنجم: ماهیت شورای قیمومت چگونه است؟
- ۷۸.....
- وظایف و اختیارات شورا قیمومت چیست؟
- ۸۵.....
- مشکلات استعمارزدایی چیست؟
- ۸۶.....
- جایگاه دبیرخانه سازمان ملل متحد چگونه است؟
- ۸۸.....
- وظایف دبیرکل سازمان ملل چیست؟
- ۹۰.....
- ارکان اصلی سازمان ملل در پیشگیری از بالاگرفتن اختلافات میان خود چگونه عمل می‌کنند؟
- ۹۳.....
- گفتار ششم: موارد تعارض بین شورای امنیت و دیوان بین‌المللی دادگستری چیست؟
- ۹۳.....
- گفتار هفتم: پرسش‌های خاص درباره نقش شورای امنیت
- ۱۱۶.....
- صلاحیت‌های توصیه‌ای دیوان بنا بر فصل ششم به چه صورت است؟
- ۱۱۹.....
- روش‌های توصیه شده حل و فصل شورای امنیت ذیل فصل هفت که به

آن‌ها متوسل می‌شود چیست؟ ۱۲۰

آیا شورا امنیت به عنوان یک نهاد «حل اختلاف» عمل می‌کند؟ ۱۲۲

شورای امنیت در رسیدگی به اختلافات بدون درخواست اصحاب اختلاف چگونه عمل می‌کند؟ ۱۲۴

تحولات مرتبط با از میان بردن اختلافات و نقش شورای امنیت چگونه است؟ ۱۲۶

دیوان به عنوان یک نهاد «حل و فصل مسالمت‌آمیز» چگونه عمل می‌کند؟ ۱۳۴

قرارهای موقت صادر شده توسط دیوان چه آثاری را به همراه دارد؟ ۱۴۸

گفتار هشتم: موارد تعارض بین مجمع عمومی و دیوان بین‌المللی دادگستری چگونه است؟ ۱۵۴

جایگاه دیوان بین‌المللی دادگستری در نظام حقوق بین‌الملل چگونه است؟ ۱۵۵

آیا دیوان بین‌المللی دادگستری نهاد تفسیر منشور ملل متحد است؟ ۱۶۸

گفتار نهم: آیا دیوان در تدوین توسعه حقوق بین‌الملل نقش دارد؟ ۱۷۹

نقش مجمع عمومی چگونه است؟ ۱۸۶

تعارضات قانونی ارکان اصلی سازمان ملل متحد چگونه است؟ ۱۹۱

گفتار دهم: نظریه تقدم مجمع عمومی سازمان ملل متحد به چه معناست؟ ۱۹۱

عوامل مؤثر در ارزیابی قطعنامه‌های مجمع عمومی سازمان ملل متحد چیست؟ ۱۹۱

آیا قطعنامه‌های مجمع عمومی در حفظ صلح و امنیت بین‌المللی نقش دارند؟ ۱۹۸

تأثیرات ساختاری قطعنامه‌های مجمع عمومی سازمان ملل متحد چیست؟ ۲۲۲

تأثیرات اجرایی قطعنامه‌های مجمع عمومی چگونه است؟ ۲۲۴

بررسی قطعنامه‌های مجمع عمومی به عنوان یکی از مهم‌ترین منابع حقوق بین‌الملل چه نقشی دارند؟ ۲۲۵

آثار حقوقی قطعنامه‌های مجمع عمومی از منظر دیوان بین‌المللی دادگستری چگونه است؟	۲۵۳
گفتار یازدهم: نظریه تقدم شورای امنیت به چه معناست؟	۲۶۲
آیا شورای امنیت صلاحیت قانونگذاری دارد؟	۲۶۵
نظارت قضایی دیوان بین‌المللی دادگستری بر شورای امنیت چگونه است؟	۲۷۲
گفتار دوازدهم: نظریه تقدم دیوان بین‌المللی دادگستری بر ارکان سیاسی	۲۷۶
جایگاه دیوان بین‌المللی دادگستری در سازمان ملل چیست؟	۲۷۶
آیا دیوان بین‌المللی دادگستری نقش نظارتی دارد؟	۲۸۵
نقش و جایگاه دادگاه بین‌المللی لاهه چگونه است؟	۲۹۱
تقویم مناسبت‌های سازمان ملل متحد	۲۹۲
چه کسانی تاکنون دبیرکل سازمان ملل متحد بوده‌اند؟	۲۹۷
منابع و مآخذ	۲۹۹

مقدمه

پس از اتمام جنگ جهانی دوم، دولت‌هایی که از صدمات شدید این جنگ در هراس بودند، برای جلوگیری از شروع جنگی دیگر، تدبیری اندیشیدند و با استفاده از تجربیاتشان و به منظور دفع نقایص و اشکالات جامعه ملل (League of Nations) به فکر ایجاد و تأسیس سازمان ملل متحد (UN) افتادند. سازمان ملل متحد بزرگترین سازمان بین‌المللی است که در ۱۹۴۵ میلادی (سال ۱۳۲۳ ه.ش) تأسیس شد. این سازمان توسط ۵۱ کشور تأسیس که به آن‌ها کشورهای مؤسس می‌گویند و در حال حاضر این سازمان ۱۹۳ کشور عضو دارد. اعضای آن تقریباً شامل همه کشورهای مستقلی می‌شود که از نظر بین‌المللی به رسمیت شناخته شده باشند، فقط واتیکان، که عضویت در سازمان را نپذیرفته و چین ملی (تایوان) که عضویتش بعد از عضویت جمهوری خلق چین لغو شد، در سازمان ملل متحد عضو نیستند. مقر این سازمان در نیویورک آمریکا است و کشورهای عضو و موسسات وابسته آن در طول هر سال با تشکیل جلسات منظم در مورد امور بین‌المللی و

امور اجرایی مربوط به آن‌ها تصمیم‌گیری می‌کنند. امروزه در تمامی بحران‌های بین‌المللی، جنگ‌ها و اختلافات میان کشورها و حتی بحران‌های داخلی نام سازمان ملل متحد و سازمان‌های وابسته به آن را از اخبار و رسانه‌های مختلف می‌شنویم، بدون شک سازمان ملل متحد یکی از مهمترین سازمان‌های بین‌المللی می‌باشد که بعد از تشکیل و انحلال جامعه ملل که از دیدگاه کارشناسان به موفقیت چندانی دست نیافت توانست در پیشبرد اهداف خود به موفقیت‌های نسبی دست یابد از جمله در حل و فصل بحران‌های بین‌المللی، کمک به آوارگان ناشی از جنگ، زلزله و... تلاش برای مهار نمودن بحران‌های بین‌المللی و داخلی که توانست کارنامه قابل قبولی را از خود ارائه نماید. سازمان ملل متحد شامل دو رکن اصلی و فرعی است که موضوع مطالعه ما در کتاب حاضر رابطه بین ارکان اصلی آن یعنی؛ شورای امنیت، مجمع عمومی، دیوان بین‌المللی دادگستری، دبیرخانه شورای اقتصادی و اجتماعی، شورای قیمومیت است. این سازمان مؤثرترین سازمان بین‌دولتی است که بیشترین نقش را در نظم روابط میان دولت‌ها ایفا کرده است و بدین سبب، اعتبار قابل توجهی در میان تابعان اصلی حقوق بین‌الملل (دولت‌ها) دارد.

شورای امنیت سازمان ملل متحد (UNSC) به عنوان رکن سیاسی و دیوان بین‌المللی دادگستری (ICJ) به عنوان رکن قضایی این سازمان نقش بسیار مؤثری در کسب این اعتبار داشته‌اند، تا

جایی که می‌توان ادعا کرد اغلب آورده‌های سازمان ملل متحد برای حقوق بین‌الملل بواسطه فعالیت‌های این دو رکن است. شورای امنیت سازمان ملل متحد مسئول اولیه و اصلی حفظ صلح و امنیت بین‌المللی می‌باشد. به واسطه‌ی داشتن همین مسئولیت خطیر است که خط مشی کلی سازمان ملل متحد، عملاً بر اساس اقدامات شورا شکل می‌گیرد. از طرف دیگر، دیوان بین‌المللی دادگستری به عنوان رکن قضایی ملل متحد، به حل و فصل اختلافات میان دولت‌ها می‌پردازد. اعضای تشکیل دهنده این دو رکن اصلی سازمان ملل متحد به ظاهر با یکدیگر یکسان هستند، ولی در ماهیت اینگونه نیست. در خصوص امکان رسیدگی به یک اختلاف نیز، تفاوت اساسی میان دیوان و شورا وجود دارد، که برخلاف دیوان، رسیدگی در شورای امنیت نیاز به رضایت طرفین اختلاف ندارد و در شروع به رسیدگی در شورا، لزومی به ارجاع اختلاف از سوی طرفین اختلاف نیست. در حالی که به موجب ماده ۳۶ اساسنامه دیوان بین‌المللی دادگستری، شروع به رسیدگی در دیوان منوط به رضایتی است که طرف‌های اختلاف به شرح مقرر در بند ۱ و ۲ ماده ۳۶ اساسنامه دیوان ابراز می‌دارند. اختلافات حقوقی و سیاسی را به عنوان پایه و صلاحیت مشترک دو نهاد شورای امنیت و دیوان بین‌المللی دادگستری می‌توان متصور شد، به این علت صلاحیت مشترک می‌نامیم که هر دو نهاد صلاحیت رسیدگی به اختلاف بین‌المللی را دارند.

شورا به اختلافات سیاسی و دیوان نیز به اختلافات حقوقی بین‌المللی رسیدگی می‌کنند. در خصوص رابطه شورای امنیت و دیوان بین‌المللی دادگستری سه دیدگاه، امکان بررسی و کنترل قطعنامه‌های شورای امنیت توسط دیوان و صلاحیت موازی و هم‌تراز این دو نهاد در رسیدگی به اختلافات بین‌المللی و مضافاً دیدگاه الویت و برتری رسیدگی شورای امنیت به اختلافات بین‌المللی نسبت به رسیدگی دیوان را می‌توان بررسی کرد. این دو رکن به خوبی به هم واقفند و در اقدامات خویش به درستی این امر را مد نظر قرار قرار می‌دهند.

در این کتاب بر آن هستیم که با بررسی تطبیقی عملکرد ارکان اصلی سازمان ملل متحد و با تاکید بیشتر بر نقش و آثار تصمیمات دیوان بین‌المللی دادگستری به عنوان یک ساز و کار قضایی با وجود افرادی متخصص و برجسته و بی‌طرف و شورای امنیت سازمان ملل به عنوان رکن سیاسی این سازمان در حل و فصل مسألت‌آمیز اختلافات بین‌المللی با دیگر ارکان مهم و اصلی سازمان ملل متحد، به بررسی تئوری و عملی تعارضات موجود میان تصمیمات دیوان بین‌المللی دادگستری و قطعنامه‌های شورای امنیت با دیگر ارکان اصلی سازمان ملل متحد از دیدگاه سیاسی، حقوقی، در نهایت به نقد آثار این تعارضات از جایگاه سیاسی، حقوقی و بین‌المللی بپردازیم.

۶ نکته مهم و اساسی درباره سازمان ملل متحد

۱. ملل متحد در آغاز به عنوان اتحادی در زمان جنگ در ۱ ژانویه سال ۱۹۴۲ میلادی (۱۱ دی ماه ۱۳۲۰ هجری شمسی) در نظر گرفته و به عنوان سازمانی بین‌المللی در ۲۴ اکتبر ۱۹۴۵ (۱۳۲۳ هجری شمسی) میلادی تاسیس شد. در گرامیداشت ایجاد این سازمان، روز ملل متحد همه ساله در ۲۴ اکتبر (۲ آبان ماه) در جهان جشن گرفته می‌شود.

۲. سازمان ملل متحد چهار هدف اصلی و مهم دارد:

الف. حفظ صلح و امنیت بین‌المللی.

ب. توسعه روابط دوستانه میان ملل.

پ. همکاری در حل مشکلات بین‌المللی و ترویج احترام به حقوق بشر^۱.

ت. مرکزی برای هماهنگ کردن اقدامات میان ملت‌ها. بیش از ۳۳ سازمان وابسته، به همکاری در این راستا مشغول به کار

۱. حقوق بشر اساسی‌ترین و ابتدایی‌ترین حقوقی است که هر فرد به طور ذاتی، فطری، به صرف انسان بودن از آن بهره‌مند می‌شود.